

Нормы ацэнкі вуснага выказвання вучняў

№ п/п	Адзнака ў балах па дзесяцібальнай шкале	Паказчыкі ацэнкі
1.	1 (адзін)	Пазнаванне з дапамогай настаўніка асобных элементаў праграмнага вучэбнага матэрыялу (тэрмінаў, паняццяў, моўных адзінак і фактаў, іх уласцівасцей і прымет, іншых элементаў моўных ведаў), пададзеных у гатовым выглядзе
2.	2 (два)	Самастойнае пазнаванне і адрозніванне па прад'яўленым апісанні вывучаных тэрмінаў, паняццяў, правіл, асобных элементаў праграмнага вучэбнага матэрыялу (моўных адзінак і фактаў, іх уласцівасцей і прымет)
3.	3 (тры)	Узнаўленне па памяці (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) праграмнага вучэбнага матэрыялу (тэрмінаў, паняццяў, азначэнняў, правіл, моўных адзінак і фактаў, іх уласцівасцей і прымет). Выкананне з дапамогай настаўніка практыкаванняў па ўзоры. Знаходжанне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) інфармацыі, прад'яўленай у вывучаным матэрыяле ў яўным выглядзе. Маўленне з парушэннямі паслядоўнасці і лагічнасці, вялікай колькасцю маўленчых памылак, якія вучань выпраўляе з дапамогай настаўніка
4.	4 (чатыры)	Самастойнае ўзнаўленне па памяці праграмнага вучэбнага матэрыялу (тэрмінаў, паняццяў, азначэнняў, правіл, моўных адзінак і фактаў, іх уласцівасцей і прымет). Самастойнае выкананне практыкаванняў па ўзоры, распазнаванне вывучаных моўных з'яў па асобных прыметах. Самастойнае знаходжанне ў поўным аб'ёме інфармацыі, прад'яўленай у вывучаным матэрыяле ў яўным выглядзе. Маўленне з парушэннямі паслядоўнасці і лагічнасці, вялікай колькасцю маўленчых памылак, якія вучань часткова выпраўляе пры ўказанні на іх
5.	5 (пяць)	Узнаўленне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) на ўзроўні разумення праграмнага вучэбнага матэрыялу з указаннем агульных і адметных істотных прымет моўных адзінак і фактаў, іх тлумачэннем, абгрунтаваннем, падмацаваннем прыкладамі з вучэбнага дапаможніка; устанаўленне прычынна-выніковых

		<p>сувязей.</p> <p>Параўнанне, распазнаванне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) моўных адзінак і фактаў па ўказаных прыметах; выяўленне арфаграм, пунктаграм, парушэнняў моўнай нормы ў маўленні.</p> <p>Выкананне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) практыкаванняў, розных відаў моўных разбораў па вядомым алгарытме; вырашэнне арфаграфічных і пунктуацыйных задач з выкарыстаннем вивучаных правіл.</p> <p>Устанаўленне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) унутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей пры ўзнаўленні вучэбнага матэрыялу.</p> <p>Знаходжанне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) інфармацыі, прад'яўленай у вивучаным матэрыяле ў няўным выглядзе (у тым ліку выяўленне дадатковай інфармацыі з табліц, алгарытмаў, схем, іншых сродкаў).</p> <p>Маўленне з асобнымі парушэннямі паслядоўнасці і лагічнасці, маўленчымі памылкамі, якія вучань выпраўляе з дапамогай настаўніка пры ўказанні на іх.</p>
6.	6 (шэсць)	<p>Самастойнае ўзнаўленне на ўзроўні разумення праграмага вучэбнага матэрыялу з указаннем агульных і адметных істотных прымет моўных адзінак і фактаў, іх тлумачэннем, абгрунтаваннем, падмацаваннем прыкладамі; устанаўленне прычынна-выніковых сувязей.</p> <p>Самастойнае параўнанне, распазнаванне моўных адзінак і фактаў па ўказаных прыметах; выяўленне арфаграм, пунктаграм, парушэнняў моўнай нормы ў маўленні.</p> <p>Самастойнае выкананне практыкаванняў, розных відаў моўных разбораў па вядомым алгарытме; вырашэнне арфаграфічных і пунктуацыйных задач з выкарыстаннем вивучаных правіл.</p> <p>Самастойнае ўстанаўленне ўнутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей пры ўзнаўленні вучэбнага матэрыялу.</p> <p>Самастойнае знаходжанне інфармацыі, прад'яўленай у вивучаным матэрыяле ў няўным выглядзе (у тым ліку выяўленне дадатковай інфармацыі з табліц, алгарытмаў, іншых сродкаў).</p> <p>Маўленне з асобнымі парушэннямі паслядоўнасці і лагічнасці, маўленчымі памылкамі, якія вучань выпраўляе з дапамогай дадатковых пытанняў</p>

		настаўніка
7.	7 (сем)	<p>Прымяненне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) моўных ведаў па ўзоры (выкарыстанне правіл, у тым ліку арфаграфічных і пунктуацыйных, пры вырашэнні вучэбных задач; аналіз, параўнанне, класіфікацыя моўных фактаў паводле рода-відавых прымет; аргументаванне сваіх меркаванняў і суджэнняў).</p> <p>Выкананне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) практыкаванняў, розных відаў моўных разбораў па вядомым алгарытме, вырашэнне арфаграфічных і пунктуацыйных задач з абгрунтаваннем выкананых дзеянняў.</p> <p>Характарыстыка (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) вивучаных моўных фактаў па прапанаваным плане, устанаўленне ўзаемасувязей і ўзаемазалежнасці паміж імі, абагульненне і сістэматызацыя моўнага матэрыялу; выяўленне і выпраўленне арфаграфічных, пунктуацыйных, граматычных і маўленчых памылак.</p> <p>Устанаўленне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) унутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей у працэсе вырашэння вучэбных задач.</p> <p>Вызначэнне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) структурных частак вучэбнага матэрыялу, устанаўленне сувязей паміж сэнсавымі адзінкамі інфармацыі, прадстаўленай у розных знакавых сістэмах (тэкставай, графічнай, іншай знакавай сістэме), у розных формах (табліцы, алгарытмы, схемы, іншыя формы), у розных крыніцах інфармацыі (дапаможніках, слоўніках, даведачнай літаратуры, іншых крыніцах інфармацыі); тлумачэнне вучэбнай інфармацыі (выяўленне галоўнага і другараднага, падабенства або адрознення паміж моўнымі з'явамі і фактамі, устанаўленне прычынна-выніковых сувязей, фармулёўка вывадаў на аснове зместу вучэбнага матэрыялу).</p> <p>Маўленне адпавядае патрабаванням лагічнасці і дакладнасці, вучань дапускае асобныя маўленчыя недахопы, якія выпраўляе пры ўказанні на іх</p>
8.	8 (восем)	<p>Самастойнае прымяненне моўных ведаў па ўзоры (выкарыстанне правіл, у тым ліку арфаграфічных і пунктуацыйных, пры вырашэнні вучэбных задач; аналіз, параўнанне, класіфікацыя моўных фактаў і з'яў па рода-відавых прыметах, аргументаванне</p>

		<p>сваіх меркаванняў і суджэнняў).</p> <p>Самастойнае выкананне практыкаванняў, розных відаў моўных разбораў па вядомым алгарытме, вырашэнне арфаграфічных і пунктуацыйных задач з абгрунтаваннем выкананых дзеянняў.</p> <p>Самастойная характарыстыка вывучаных моўных фактаў і з'яў па прапанаваным плане, самастойнае ўстанаўленне ўзаемасувязей і ўзаемазалежнасці паміж імі, абагульненне і сістэматызацыя моўнага матэрыялу; выяўленне і выпраўленне арфаграфічных, пунктуацыйных, граматычных і маўленчых памылак.</p> <p>Самастойнае ўстанаўленне ўнутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей у працэсе вырашэння вучэбных задач.</p> <p>Самастойнае вызначэнне структурных частак вучэбнага матэрыялу, ўстанаўленне сувязей паміж сэнсавымі адзінкамі інфармацыі, прадстаўленай у розных знакавых сістэмах (тэкставай, графічнай, іншай знакавай сістэме), у розных формах (табліцы, алгарытмы, схемы, іншыя формы), у розных крыніцах інфармацыі (дапаможніках, слоўніках, даведачнай літаратуры, іншых крыніцах інфармацыі); тлумачэнне вучэбнай інфармацыі (выяўленне галоўнага і другараднага, падабенства або адрознення паміж моўнымі фактамі і з'явамі, ўстанаўленне прычынна-выніковых сувязей, фармулёўка вывадаў на аснове зместу вучэбнага матэрыялу).</p> <p>Маўленне адпавядае патрабаванням лагічнасці і дакладнасці, вучань дапускае асобныя маўленчыя недахопы, якія выпраўляе самастойна (без указання на іх)</p>
9.	9 (дзевяць)	<p>Аперыраванне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) праграмным вучэбным матэрыялам, прымяненне ведаў і ўменняў у незнаёмай, нестандартнай сітуацыі.</p> <p>Выкананне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) дзеянняў з моўным матэрыялам на аснове абагульнення і сістэматызацыі; заданняў на трансфармацыю моўнага матэрыялу.</p> <p>Інтэграцыя (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) ведаў з розных прадметных галін для фармулявання абгрунтаваных вывадаў.</p> <p>Устанаўленне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) прычынна-выніковых сувязей і аналогій паміж рознымі моўнымі фактамі і з'явамі.</p>

		<p>Прымяненне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) засвоеных ведаў, уменняў і навыкаў аналізу моўных з'яў на міжпрадметным узроўні (з прыцягненнем ведаў і ўменняў, сфарміраваных пры вывучэнні рускай і замежнай моў, літаратуры).</p> <p>Валоданне (не ў поўным аб'ёме і/або з дапамогай настаўніка) сучаснымі тэхналогіямі працы з інфармацыяй, прыёмамі адбору і сістэматызацыі матэрыялу на пэўную тэму; выкарыстанне інфармацыі з розных крыніц (слоўнікі, даведачная літаратура, сродкі масавай інфармацыі, інтэрнэт-рэсурсы), інтэрпрэтацыя яе і вызначэнне каштоўнасці інфармацыі для вырашэння пастаўленай вучэбнай задачы; параўнанне вучэбнай інфармацыі і ўласнага вопыту, пабудова на гэтай аснове здагадак, доказ або абвяржэнне гіпотэз; ацэнка вучэбнай інфармацыі на аснове ўласных перакананняў і вопыту; лагічнае абгрунтаванне і аргументацыя сваіх меркаванняў і суджэнняў.</p> <p>Маўленне дакладнае, правільнае, у адпаведнасці з нормамі пабудовы тэксту (лагічнасць, паслядоўнасць, звязнасць, адпаведнасць тэме, іншыя нормы); захаванне ў практыцы маўленчых зносін асноўных арфаэпічных, лексічных, граматычных, стылістычных норм сучаснай літаратурнай мовы (магчымыя адзінкавыя неістотныя маўленчыя недахопы, якія вучань выпраўляе самастойна), усвядомленае выкарыстанне вобразна-выяўленчых сродкаў мовы ў адпаведнасці з мэтай камунікацыі</p>
10.	10 (дзесяць)	<p>Самастойнае аперыраванне праграмным вучэбным матэрыялам, прымяненне ведаў і ўменняў у незнаёмай, нестандартнай сітуацыі.</p> <p>Самастойнае выкананне дзеянняў з моўным матэрыялам на аснове абагульнення і сістэматызацыі; заданняў на трансфармацыю моўнага матэрыялу.</p> <p>Самастойная інтэграцыя ведаў з розных прадметных галін для фармулявання абгрунтаваных вывадаў.</p> <p>Самастойнае ўстанаўленне прычынна-выніковых сувязей і аналогій паміж рознымі моўнымі фактамі і з'явамі.</p> <p>Ажыццяўленне творчага пераносу ведаў, уменняў і навыкаў аналізу моўных з'яў на міжпрадметным узроўні (з прыцягненнем ведаў і ўменняў, сфарміраваных пры вывучэнні рускай і замежнай моў, літаратуры), аргументацыя ўласнай пазіцыі.</p>

		<p>Самастойнае валоданне сучаснымі тэхналогіямі працы з інфармацыяй, прыёмам і адбору і сістэматызацыі матэрыялу на пэўную тэму; выкарыстанне інфармацыі з розных крыніц (слоўнікі, даведачная літаратура, сродкі масавай інфармацыі, інтэрнэт-рэсурсы), інтэрпрэтацыя яе і вызначэнне каштоўнасці інфармацыі для вырашэння пастаўленай вучэбнай задачы; параўнанне вучэбнай інфармацыі і ўласнага вопыту, пабудова на гэтай аснове здагадак, доказ або абвяржэнне гіпотэз; ацэнка вучэбнай інфармацыі на аснове ўласных перакананняў і вопыту; лагічнае абгрунтаванне і аргументацыя сваіх меркаванняў і суджэнняў.</p> <p>Маўленне свабоднае, дакладнае, правільнае, у адпаведнасці з нормамі пабудовы тэксту (лагічнасць, паслядоўнасць, звязнасць, адпаведнасць тэме, іншыя нормы); захаванне ў практыцы маўленчых зносін норм беларускай літаратурнай мовы, правіл адбору маўленчых сродкаў з улікам маўленчай сітуацыі, ажыццяўленне маўленчага самакантролю падчас удзелу ў дыскусіях, выступленнях перад аўдыторыяй з паведамленнем, дакладам, рэфератам, у працэсе абмеркавання актуальных тэм, выкарыстанне розных сродкаў аргументацыі</p>
--	--	---

Заўвагі:

1. Вуснае звязнае выказванне паказвае ўзровень засваення вучнем правіл, азначэнняў і ўменне прымяняць атрыманыя веды на практыцы, захоўваць нормы беларускай літаратурнай мовы, а таксама ўменне ствараць звязнае, лагічна паслядоўнае паведамленне на пэўную тэму.

2. Пры ацэнцы вуснага выказвання вучня ўлічваюцца:

ступень усвядомленасці, разумення вывучанага;

пацвярджэнне тэарэтычных звестак прыкладамі;

паўната і фактычная дакладнасць адказу;

лагічнасць і дакладнасць маўлення;

правільнасць маўлення.

3. Сфарміраванасць вучэбна-моўных уменняў і навыкаў правяраецца з дапамогай практычных заданняў на аснове моўнай тэорыі.

Табліца 2

Нормы ацэнкі слоўнікавага дыктанта

№ п/п	Адзнака ў балах па дзесяцібальнай шкале	Колькасць памылак
1.	1 (адзін)	8 і больш

2.	2 (два)	7
3.	3 (тры)	6
4.	4 (чатыры)	5
5.	5 (пяць)	4
6.	6 (шэсць)	3
7.	7 (сем)	2 памылкі або – выпраўленні на месцы арфаграмы
8.	8 (восем)	1 памылка або 1-2 выпраўленні на месцы арфаграмы
9.	9 (дзесяць)	0 памылак, 1-2 выпраўленні не на месцы арфаграмы
10.	10 (дзесяць)	0 памылак, без выпраўленняў

Табліца 3

Нормы ацэнкі тэкставага дыктанта

№ п/п	Адзнака ў балах па дзесяцібальнай шкале	Колькасць памылак
1.	1 (адзін)	Больш, як на 2 балы
2.	2 (два)	10/0, 9/1, 9/0, 8/2, 8/1, 7/2, 7/3, 6/4, 6/3, 5/5, 5/4, 4/6, 4/5, 3/7, 3/6, 2/8, 2/7, 1/9, 1/8, 0/10, 0/9
3.	3 (тры)	8/0, 7/1, 7/0, 6/2, 6/1, 6/0, 5/3, 5/2, 4/4, 4/3, 3/5, 3/4, 2/6, 2/5, 1/7, 1/6, 0/8, 0/7
4.	4 (чатыры)	5/0, 5/1, 4/2, 3/3, 2/4, 1/5, 0/6
5.	5 (пяць)	4/0, 4/1, 3/2, 2/3, 1/4, 0/5
6.	6 (шэсць)	3/0, 3/1, 2/2, 1/3, 0/4
7.	7 (сем)	2/1, 2/0, 1/2, 0/3
8.	8 (восем)	1/0, 1/1, 0/2 або 2-3 выпраўленні на месцы арфаграм (пунктаграм)
9.	9 (дзесяць)	0/1, або 1 нягрубая арфаграфічная (пунктуацыйная) памылка, або 1 выпраўленне на месцы арфаграмы (пунктаграмы)
10.	10 (дзесяць)	0/0, дапускаецца 1-2 выпраўленні не на месцы арфаграм (пунктаграм)

Заўвагі:

1. Слоўнікавы і тэкставы дыктанты выкарыстоўваюцца для праверкі і ацэнкі арфаграфічнай і пунктуацыйнай пісьменнасці вучняў.

2. У пісьмовых работах вучняў могуць быць дапушчаны арфаграфічныя памылкі, якія паўтараюцца, аднатыпныя, нягрубыя памылкі.

Памылкамі, якія паўтараюцца, лічацца памылкі, дапушчаныя ў адным і тым жа слове некалькі разоў (напрыклад: *земля, да землі* замест *зямля, да зямлі*) або ў аднакаранёвых словах (напрыклад: *міладыя, міладычны* замест *мелодыя, меладычны*).

Да аднатыпных адносяцца памылкі на адно правіла, калі выбар правільнага напісання вызначаецца аднымі і тымі ўмовамі: *зямля, вясна* (літара *я* ў першым складзе перад націскам); *на ўсходзе, ва ўмовах* (літара *ў* нескладовае ў пачатку слова); *па-першае, па-другое* (правапіс прыслоўяў з прыстаўкай *па-*, утвораных ад парадкавых лічэбнікаў), іншыя.

Не кваліфікуюцца як аднатыпныя напісанні, якія вызначаюцца рознымі ўмовамі аднаго і таго правіла: *вясна, зямля* (правапіс *я* ў першым складзе перад націскам); *завязь, месяц* (правапіс слоў з каранёвым *я*); *сезон, герой* (напісанне *е* ў запазычаных словах); *на ўсходзе, ва ўмовах* (напісанне *ў* нескладовага ў пачатку слова); *траўка, праўда* (напісанне *ў* нескладовага ў сярэдзіне слова); *жанчына-ўрач, паўночна-ўсходні* (напісанне *ў* нескладовага пасля злучка), іншыя.

3. Да нягрубых адносяцца арфаграфічныя памылкі:

пры пераносе слоў: *а-сака* замест *аса-ка*; *сенаў-борка* замест *се-на-ўбор-ка*;

няправільнае ўжыванне вялікай і малой літар у складаных уласных назвах і назвах неславянскага паходжання: *Беларускі Дзяржаўны ўніверсітэт* замест *Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт*; *манблан* замест *Манблан (гара)*;

у словах-выключэннях з правіл: *бона* замест *бонна*; *фотаграфія* замест *фатаграфія*;

у напісанні прыслоўяў і блізкіх да іх па значэнні спалучэнняў назоўнікаў з прыназоўнікамі: *напамяць* замест *на памяць*; *без перастанку* замест *бесперастанку*;

напісанні разам і асобна не з прыметнікамі і дзеепрыметнікамі ў ролі выказніка: *Праца няцяжкая. Праца не цяжкая. Заданне нявыкананае. Заданне не выкананае*;

напісанні *не, ні* ў спалучэннях *не хто іншы, як...; ніхто іншы не...: не хто іншы не прыйшоў на сустрэчу* замест *ніхто іншы не прыйшоў на сустрэчу*.

4. Аднатыпных пунктуацыйных памылак не бывае, паколькі ў кожным канкрэтным выпадку праблема выбару і пастаноўкі знака прыпынку вырашаецца з улікам структуры і сэнсу запісу.

Сярод пунктуацыйных памылак могуць быць памылкі, якія паўтараюцца, калі ўявіць, што адна і тая ж канструкцыя, з адным і тым жа лексічным нападуненнем паўтараецца ў тэксе некалькі разоў.

Нягрубя пунктуацыйныя памылкі з'яўляюцца вынікам парушэння другасных, часцей негатыўных (якія адмяняюць дзеянне асноўных) правіл, што звычайна прыводзяцца ў заўвагах і рэгулююць норму, якая не мае шырокага распаўсюджання ці ўяўляе сабой прыватныя выпадкі пастаноўкі знакаў прыпынку.

5. Віды нягрубых пунктуацыйных памылак:

памылка ў выбары знака прыпынку ў канцы сказа (*Раніца! Снеў жаўранка! Бабуля запыталася, хто прынёс сюды красак?*);

пастаноўка кропкі ў загаловую тэксту (*Зіма.*);

пастаноўка працяжніка на месцы нулявой звязкі, калі дзейнік выражаны асабовым займеннікам, а выказнік – назоўнікам у назоўным склоне, ці калі паміж дзейнікам і выказнікам, якія выражаны назоўнікамі ў назоўным склоне, стаіць часціца не (*Я – адказны чалавек. Кажан – не птушка*). У выпадку, калі дапускаюцца варыянты ўжывання ці неўжывання працяжніка, любое адхіленне ад нормы можна не браць у разлік пры выстаўленні адзнакі;

пастаноўка коскі паміж неаднароднымі азначэннямі (*Насталі кароткія, летнія ночы. Пад бэзам раслі высокія, чырвоныя вяргіны*);

няправільны выбар знака прыпынку пры зваротку ў выпадку, калі эмацыянальнасць выказвання падкрэсліваецца лексічна («*Алесь, уцякай хутчэй!*» – *загаласіў сусед*);

пастаноўка лішняй коскі пасля часціцы о пры зваротку (*О, родны край, не дай забыцца аб радасці сустрэчы*);

пропуск косак для выдзялення паясняльных слоў да зваротка пры іх раздзяленні (*Мая рыбка, спі_залатая!*);

няправільны выбар знакаў прыпынку для выдзялення пабочных і ўстаўных канструкцый (*Хлопцы, а іх было чалавек восем, дружна прывіталі Сцёпку*);

адасабленне акалічнасцей, выражаных адзіночнымі дзеепрыслоўямі, якія сваім значэннем набліжаюцца да прыслоўяў спосабу дзеяння ці часу (*Лена бегла, не азіраючыся*);

адсутнасць знакаў прыпынку для выдзялення адасобленых акалічнасцей, выражаных назоўнікамі з прыназоўнікамі *насуперак*, у адпаведнасці з, са згоды, нягледзячы на і іншымі са значэннем прычыны, умовы, уступкі, спосабу дзеяння (*Нягледзячы на трывожны час рынак жыў сваім звычайным жыццём. У адпаведнасці з законам_кожны мае права на працу*);

пастаноўка лішніх двукоссяў, калі словы аўтара стаяць у сярэдзіне простаі мовы («*Як даўно мы не бачыліся!*» – заўважыла Вера. – «*Здаецца, цэлы год мінуў*»);

пастаноўка коскі замест кропкі пасля слоў аўтара, што стаяць у сярэдзіне простаі мовы, якая складаецца з разнатыпных па мэце выказвання ці інтанацыі сказаў («*Зайдзіце да мяне, – запрасіў дырэктар, – Я хачу з Вамі параіцца*»);

парушэнне паслядоўнасці размяшчэння знакаў прыпынку пры іх спалучэнні («*Міхаліна не паехала на экскурсію!?*» – абурылася Святлана Іванаўна. Ганна запрасіла: «*Зайдзіце да мяне. Я хачу з Вамі параіцца.*»).

6. Пры праверцы пісьмовых работ усе арфаграфічныя і пунктуацыйныя памылкі, дапушчаныя вучнямі, выпраўляюцца, аднак пры ацэнцы ўлічваюцца не ўсе.

Не ўлічваюцца пры ацэнцы наступныя памылкі:

на правілы, не прадугледжаныя вучэбнай праграмай для пэўнага класа;

на яшчэ не вывучаныя правілы;

у слоўнікавых словах, праца над якімі яшчэ не праводзілася;

незахаванне аўтарскіх знакаў прыпынку.

Не ўлічваюцца таксама апіскі, якія скажаюць графічны выгляд слова: *пультба* замест *бульба*; *мямля* замест *зямля*; асобныя няправільныя напісанні, што з'яўляюцца пад уплывам графікі іншай мовы (*i – u*).

7. Перад правядзеннем кантрольнага дыктанта ці пераказу на дошцы запісваюцца словы, не зразумелыя вучням, а таксама тыя, з напісаннем якіх вучні яшчэ не знаёміліся.

8. Нягрубыя памылкі лічацца за паўпамылкі. Пры выстаўленні бала няцотная колькасць нягрубых памылак акругляецца на карысць вучня.

9. Памылкі, якія паўтараюцца (колькі б іх ні было), лічацца за адну.

Першыя тры аднатыпныя памылкі лічацца за адну, кожная наступная аднатыпная памылка залічваецца як самастойная (гэта норма не распаўсюджваецца на праверку слоўнікавых дыктантаў).

10. Калі ў адным слоўнікавым слове дапушчаны 2 і больш памылак, то ўсе яны лічацца за адну.

11. Два выпраўленні на месцы арфаграм лічацца за адну арфаграфічную памылку. Два выпраўленні на месцы пунктаграм лічацца за адну пунктуацыйную памылку.

12. Пры наяўнасці ў рабоце 5-7 выпраўленняў не на месцы арфаграм (пунктаграм) адзнака зніжаецца на 1 бал. Пры наяўнасці больш за 7 выпраўленняў – на 2 балы.

13. Граматычныя памылкі, дапушчаныя ў напісанні форм слоў у дыктантах, пры падліку далучаюцца да арфаграфічных. Пры гэтым за адну памылку, напрыклад, лічыцца напісанне канчатка *-а* ў родным склоне

адзіночнага ліку назоўнікаў *воск, жвір, лёд*. Але калі дапушчаны памылкі ў выразах тыпу *лісце дуба – шафа з дубу, падысці да перахода – не было пераходу праз вуліцу, другога лістапада – у час лістападу дрэвы стаяць аголеныя* і падобных, кожную такую памылку трэба лічыць за асобную.

Табліца 4

Нормы ацэнкі творчых работ вучняў

№ п/п	Адзнака ў балах па дзесяцібальнай шкале	Змест	Маўленчае афармленне	Пісьменнасць (колькасць памылак)
1.	1 (адзін)	Работа не адпавядае тэме або тэма не раскрыта. Парушаны сэнсавая сувязь сказаў і паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі. Дапушчана больш за 8 недахопаў у змесце	Работа характарызуецца беднасцю слоўніка, кароткімі аднатыпнымі канструкцыямі. Дапушчана больш за 8 маўленчых недахопаў	Больш як на 2 балы
2.	2 (два)	Работа не адпавядае тэме. Сэнсавая сувязь сказаў і паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі часта парушаюцца. Дапушчана не больш за 8 недахопаў у змесце	Работа характарызуецца беднасцю слоўнікавага запасу, аднатыпнасцю канструкцый. Дапушчана не больш за 8 маўленчых недахопаў	0/11, 0/10, 1/10, 1/9, 2/9, 2/8, 3/8, 3/7, 4/7, 4/6, 5/6, 5/5, 6/5, 6/4, 7/4, 7/3, 8/3, 8/2, 9/2, 9/1, 10/1, 10/0, 9/0 і да 10 граматычных памылак
3.	3 (тры)	Работа часткова раскрывае тэму і асноўную думку. Сэнсавая сувязь сказаў і паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі ў некаторых	Работа вызначаецца беднасцю слоўнікавага запасу, аднатыпнасцю канструкцый. Дапушчана не больш за	0/8, 0/9, 1/7, 1/8, 2/6, 2/7, 3/5, 3/6, 4/4, 4/5, 5/3, 5/4, 6/3, 6/2, 7/2, 7/1, 7/0, 8/1, 8/0 і да 8 граматычных памылак

		выпадках парушаюцца. Дапушчана не больш за 7 недахопаў у змесце	7 маўленчых недахопаў	
4.	4 (чатыры)	Работа часткова раскрывае тэму і асноўную думку, ёсць адхіленні ад тэмы. Сэнсавая сувязь сказаў і паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі ў адзінкавых выпадках парушаюцца. Дапушчана не больш за 6 недахопаў у змесце	Работа вызначаецца пэўнай беднасцю слоўнікавага запасу і аднатыпнасцю сінтаксічных канструкцый. Дапушчана не больш за 6 маўленчых недахопаў	0/7, 1/6, 2/5, 3/4, 4/3, 5/2, 6/1, 6/0 і да 6 граматычных памылак
5.	5 (пяць)	Работа ў цэлым раскрывае тэму і асноўную думку, ёсць адхіленні ад тэмы. Вытрымліваецца агульнае сэнсавая цэласнасць у разгортванні асноўнай думкі, сэнсавая сувязь сказаў і паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі ў цэлым захоўваюцца. Дапушчана не больш за 5 недахопаў у змесце	У рабоце ёсць адзінкавыя выпадкі выкарыстання выяўленчых сродкаў мовы. Дапушчана не больш за 5 маўленчых недахопаў	0/6, 1/5, 2/4, 3/3, 4/2, 5/0, 5/1 і да 5 граматычных памылак
6.	6 (шэсць)	Работа ў цэлым раскрывае тэму і асноўную думку, ёсць адхіленні ад тэмы.	Работа ў цэлым вызначаецца разнастайнасцю выкарыстаных моўных сродкаў,	0/5, 1/4, 2/3, 3/2, 4/0, 4/1 і да 4 граматычных памылак

		Захоўваецца паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі, вытрымліваецца агульная сэнсавая цэласнасць у разгортванні асноўнай думкі, сэнсавая сувязь сказаў. Дапушчана не больш за 4 недахопы ў змесце	дакладнасцю словаўжывання, выразнасцю. Дапушчана не больш за 4 маўленчыя недахопы	
7.	7 (сем)	Работа раскрывае тэму і асноўную думку. Захоўваецца паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі, вытрымліваецца агульная сэнсавая цэласнасць у разгортванні асноўнай думкі, сэнсавая сувязь сказаў. Дапушчана не больш за 3 недахопы ў змесце	Работа вызначаецца разнастайнасцю выкарыстаных моўных сродкаў, дакладнасцю словаўжывання, выразнасцю. Дапускаецца не больш за 3 маўленчыя недахопы	0/4, 1/3, 2/2, 3/0, 3/1 і да 3 граматычных памылак
8.	8 (восем)	Работа раскрывае тэму і асноўную думку. Захоўваецца паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі, вытрымліваецца сэнсавая цэласнасць у разгортванні асноўнай думкі, сэнсавая сувязь сказаў. Дапушчана не	Работа характарызуецца багаццем слоўніка, разнастайнасцю выкарыстаных моўных сродкаў, дакладнасцю словаўжывання, агульнай лагічнасцю, выразнасцю, стыль работы ў цэлым характарызуецца	0/3, 2/0, 2/1, 1/2 і да 2 граматычных памылак

		больш за 2 недахопы ў змесце	адзінствам выкарыстання моўных сродкаў. Дапушчана не больш за 2 маўленчыя недахопы	
9.	9 (дзесяць)	Работа цалкам раскрывае тэму і асноўную думку (наяўнасць тэматычнага адзінства). Захоўваецца паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі, вытрымліваецца сэнсавая цэласнасць у разгортванні асноўнай думкі, сэнсавая сувязь сказаў. Дапушчаны не больш за 1 недахоп у змесце	Работа характарызуецца багаццем слоўніка і разнастайнасцю выкарыстаных моўных сродкаў, лагічнасцю, дакладнасцю словаўжывання, выразнасцю, вызначаецца адзінствам выкарыстання моўных сродкаў. Дапушчаны не больш за 1 маўленчы недахоп	0/2, 1/0, 1/1, 0/1 або 1-3 выпраўленні на месцы арфаграм (пунктаграм) і не больш за 1 граматычную памылку
10.	10 (дзесяць)	Работа цалкам раскрывае тэму і асноўную думку (наяўнасць тэматычнага адзінства). Захоўваецца паслядоўнасць у развіцці асноўнай думкі, вытрымліваецца сэнсавая цэласнасць у разгортванні асноўнай думкі, сэнсавая сувязь сказаў. Недахопаў у змесце не дапушчана	Работа характарызуецца багаццем слоўніка і разнастайнасцю выкарыстаных моўных сродкаў, дакладнасцю, лагічнасцю, дарэчнасцю, выразнасцю. Маўленчыя недахопы адсутнічаюць	0/0, 1(нягрубая)/0, 0/1(нягрубая), 1-2 выпраўленні не на месцы арфаграм (пунктаграм)

Заўвагі:

1. Творчыя работы вучняў (пераказы, пераклады, сачыненні) выкарыстоўваецца для праверкі і ацэнкі камунікатыўных уменняў і навыкаў вучняў, арфаграфічнай і пунктуацыйнай пісьменнасці.

Ацэньваюцца ўменні правільна і паслядоўна выкладаць думкі ў адпаведнасці з тэмай і задумай, узровень маўленчай падрыхтоўкі вучняў – уменні карыстацца моўнымі сродкамі ў адпаведнасці са стылем і жанрам, тэмай і задачамі выказвання.

2. У якасці навучальных выкарыстоўваюцца падрабязныя, сціслыя, выбарачныя пераказы. У якасці кантрольных – падрабязныя пераказы.

3. Змест творчай работы ацэньваецца па наступных крытэрыях:
адпаведнасць работы тэме і асноўнай думцы;

паўната і глыбіня раскрыцця тэмы;

самастойнасць напісання творчай работы;

правільнасць выкладу фактычнага матэрыялу;

звязнасць, лагічнасць, паслядоўнасць выкладу.

4. Пры ацэнцы маўленчага афармлення творчых работ улічваюцца:
разнастайнасць слоўнікавага запасу і граматычнага ладу маўлення вучняў;

стылявое адзінства і выразнасць маўлення, наяўнасць (адсутнасць) маўленчых недахопаў.

5. Пісьменнасць ацэньваецца паводле колькасці дапушчаных арфаграфічных, пунктуацыйных і граматычных памылак.

6. Тэкставыя (зместавыя) памылкі прыводзяць да парушэння асноўных прымет тэксту. Да тыповых тэкставых памылак адносяцца:

падмена тэмы, асноўнай думкі і аўтарскай пазіцыі тэксту-арыгінала пры напісанні пераказу;

неапраўданае скарачэнне або павелічэнне падтэм пры пераказе тэксту-арыгінала;

неабгрунтаваны падзел тэксту на абзацы;

непаўната раскрыцця асноўных падтэм, што збядняе змест тэксту;

адсутнасць аргументаў для доказу выказаных у сачыненні думак;

няўменне выкарыстоўваць веды, уласныя назіранні, літаратурныя крыніцы, жыццёвы вопыт для абгрунтавання ўласнай пазіцыі ў сачыненні;

неадпаведнасць зместу сачынення заяўленай у загаловак тэме;

скажэнне фактаў, падзей, імён, назваў, дат;

парушэнне паслядоўнасці развіцця думкі ў тэксце;

парушэнне прычынна-выніковых, часавых сувязей паміж сказамаі;

парушэнне сэнсавай цэласнасці тэксту;

парушэнне лагічнай сувязі паміж сказамаі ў межах адной сэнсавай часткі;

пропуск сказаў, неабходных для лагічнага развіцця думкі;

парушэнне суразмернасці частак тэксту (уступ, асноўная частка, заключэнне).

7. Маўленчыя памылкі – гэта парушэнні лексічных, фразеалагічных норм, патрабаванняў камунікатыўных якасцей маўлення (дакладнасці, чысціні, дарэчнасці, выразнасці і багацця).

Да маўленчых памылак адносяцца:

ужыванне слова ці ўстойлівага выразу з неўласцівым яму значэннем: *Чарнавус валодае добрымі адносінамі з супрацоўнікамі інстытута* (правільна: *мае адносіны*). *Уверсе нешта звінела, як быццам хтосьці гуляў на дудачцы* (правільна: *іграў на дудачцы*);

неадрозненне паронімаў: *абагуліць матэрыял* (правільна: *абагульніць*); *каменная дарога* (правільна: *камяністая*);

неадрозненне адценняў значэння сінонімаў ці блізкіх па значэнні слоў: *Ён шырока расчыніў вочы* (правільна: *расплюшчыў*). *Варыць чай (малако)* (правільна: *гатаваць чай, парыць малако*);

парушэнне лексічнай спалучальнасці: *На паляўнічага накінуўся пажылы мядзведзь* (правільна: *стары*). *Васіль адчуваў сябе адзіночным чалавекам* (правільна: *адзінокім*);

выкарыстанне русізмаў: *Народ мог узнаць пра падзеі, якія былі ў далёкім прошлым. Вумныя і добрыя людзі*;

неапраўданае ўжыванне прастамоўных і дыялектных слоў і выказаў: *Высокі ўраджай кіяхоў вывеў гаспадарку на першае месца ў раёне* (замест *кукурузы*);

ужыванне слова або выразу іншай стылявой афарбоўкі: *Школьнікі рынуліся ўручаць букеты кветак любімым настаўнікам*;

неразмежаванне лексікі розных гістарычных эпох: *Лабановіч ведаў, што знойдзе пісара ў рэстаране* (замест *у карчме*);

ужыванне лішняга слова (плеаназм): *Народныя песні спявалі маладыя дзяўчаты* (правільна: *спявалі дзяўчаты*);

паўтарэнне аднаго і таго ж слова: *Ён прыехаў з Парыжа. Як толькі ён адчыніў дзверы, людзі кінуліся да яго*;

ужыванне адзін каля аднаго (або блізка) аднакаранёвых слоў (таўталагія): *Шмат твораў стварыў Янка Купала для дзяцей*;

недакладнае ўжыванне асабовых і ўказальных займеннікаў: *Маці прапанавала сыну наліць сабе чаю* (маці ці сыну?). *Настаўнік параіў вучню прачытаць яго даклад* (настаўніка ці вучня?);

беднасць і аднастайнасць сінтаксічных канструкцый: *Мы жылі ў палатцы. Палатка стаяла на беразе. Ён быў абрывісты. На беразе раслі сосны. Яны былі стромкія*;

неабгрунтаванае выкарыстанне сродкаў сувязі (злучнікаў, злучальных слоў, пабочных слоў, лексічных паўтораў) паміж сказамі і сэнсавымі часткамі.

8. Граматычныя памылкі – гэта памылкі, дапушчаныя пры ўтварэнні слоў розных часцін мовы і іх форм, пабудове словазлучэнняў і сказаў, г. зн. парушэнні словаўтваральнай, марфалагічнай або сінтаксічнай норм.

Да тыповых граматычных памылак адносяцца:

памылкі ў структуры слова

пры ўтварэнні слова: *стварацель* (правільна: *стваральнік*); *Толін* (правільна: *Толеў*); *ластаўкаў* (правільна: *ластаўчын*); *кароўскае* (правільна: *каровіна*);

пры ўтварэнні формы:

назоўніка: *дзвер* (правільна: *дзверы*); *праменні* (правільна: *праменне*); *медаллю* (правільна: *медалём*); *на жалюзях* (правільна: *на жалюзі*); *кусты ажынніка* (правільна: *ажынніку*); *пры доктары* (правільна: *пры доктару*); *кошык яблык* (правільна: *яблыкаў*);

прыметніка: *малодшы на пяць гадоў* (правільна: *маладзейшы*); *самы большы будынак* (правільна: *самы вялікі*); *бачу братава сына* (правільна: *братавага*); *сястра вышэй за мяне* (правільна: *вышэйшая*);

лічэбніка: *дзвюма камандамі* (правільна: *дзвюма*); *стамі вучнямі* (правільна: *ста*); *паўтарамі кіламетрамі* (правільна: *паўтара*);

займенніка: *самага сябе* (правільна: *самога*); *сваяго народа* (правільна: *свайго*); *сваі пытанні* (правільна: *свае*);

дзеяслова, дзеепрыметніка, дзеепрыслоўя: *ідзець* (правільна: *ідзе*); *гавора* (правільна: *гаворыць*); *змяркаць* (правільна: *змяркацца*); *ён было найшоў* (правільна: *быў найшоў*); *рассмяяўшаяся дзіця* (правільна: *дзіця, якое рассмяялася; рассмяянае*); *сядзеў, чытая кнігу* (правільна: *чытаючы*);

прыслоўя: *свяціў ярчэе* (правільна: *ярчэй*); *наступіў сама наймудрэй* (правільна: *найбольш мудра*);

памылкі ў структуры словазлучэння:

памылкі ў дапасаванні: *тры высокіх будынкi* (правільна: *высокія*); *даручыць заданне саміх дзецям* (правільна: *самім*);

памылкі ў кіраванні: *дзякаваць настаўніка* (правільна: *настаўніку*); *зварнуцца на адрасе* (правільна: *на адрас*); *хварэць грыпам* (правільна: *на грып*); *пайсці за хлебам* (правільна: *па хлеб*); *загадчык бібліятэкай* (правільна: *бібліятэкі*); *заклапочанасць над пытаннямі* (правільна: *заклапочанасць пытаннямі*); *тры пятыя гектары* (правільна: *гектара*);

памылкі ў структуры сказа:

парушэнне меж сказа: *Нам радасна бачыць. Як прыгажэе родны Мінск*;

парушэнне сувязі паміж дзейнікам і выказнікам: *Вакол вогнішча сядзелі і размаўлялі група аднакласнікаў* (правільна: *сядзела і размаўляла*). *Большасць кніг прачытаны Андрэем* (правільна: *прачытана*);

парушэнне суаднесенасці трывання і часу дзеяслоўных форм: *Калі пачалася вайна, яго мабілізоўваюць у армію. Ён накіроўваецца ў Санкт-Пецярбург і з лёгкасцю наступіў у інстытут;*

памылкі ў пабудове сказаў з дзеепрыслоўнымі зваротамі: *Едучы ў цягніку, у мяне прапалі рэчы. Радуючы Максіма, на вуліцы стала марозна і сонечна. Падыходзячы да школы, мы зайшлі ў клас;*

памылкі ў пабудове сказаў з дзеепрыметнікавымі зваротамі: *Каля дарогі ляжалі паваленыя дрэвы бурай (правільна: паваленыя бурай дрэвы або дрэвы, паваленыя бурай);*

памылкі ў пабудове сказаў з аднароднымі членамі: *На пасяджэнні савета класа гаварылі пра збор макулатуры, металалому і аб дапамозе шэфам;*

памылкі ў пабудове складаных сказаў: *У вобразе дзядзькі Антося аўтар наказвае загубленую маладосць, і ва ўсім гэтым трэба вініць самадзяржаўе;*

неразмежаванне сказаў з простаі і ўскоснай мовай: *Ужо неяк пад восень сказала Аленка Сцёпку, што я хачу працягваць вучобу (правільна: што хоча працягваць вучобу);*

пропуск слоў у сказе: *Вася хуценька паабедаў і пабег у валејбол (замест гуляць у валејбол);*

няўдалы парадак слоў у сказе: *Ён выйшаў з кепскім ужо настроем;*

дубліраванне дзейніка: *Маці, яна заўсёды намагалася дапамагчы мне.*

9. Наяўнасць арыгінальнай задумы і яе добрая рэалізацыя дазваляюць павысіць адзнаку за змест сачынення на 1 бал.

Пры наяўнасці ў творчай рабоце фактаў плагіяту адзнака за змест не павінна перавышаць 5 балаў.

Табліца 5

Нормы ацэнкі і шкала пераводу аб'ёму выканання заданняў тэставых кантрольных работ, выражанага ў працэнтах, у адзнаку ў балах па дзесяцібальнай шкале

№ п/п	Аб'ём выканання заданняў, у працэнтах	Адзнака ў балах па дзесяцібальнай шкале
1.	1(-)*–10	1 (адзін)
2.	11–21	2 (два)
3.	22–32	3 (тры)
4.	33–43	4 (чатыры)
5.	44–54	5

		(пяць)
6.	55–66	6 (шэсць)
7.	67–77	7 (сем)
8.	78–88	8 (восем)
9.	89–95	9 (дзесяць)
10.	96–100	10 (дзесяць)

*Бал не налічваецца за заданне, якое прызнана выкананым няправільна.

Заўвагі:

1. Ступень засваення тэарэтычнага матэрыялу, узровень сфарміраванасці вучэбна-моўных уменняў і навыкаў вучняў выяўляюцца праз выкананне тэставых работ.

Для праверкі ведаў, уменняў і навыкаў вучняў выкарыстоўваецца тэставая работа з наборам рознаўзроўневых заданняў розных тыпаў.

Колькасць заданняў залежыць ад мэты і задач кантролю (ад 5 і больш); для кантрольнага тэсту – 20 заданняў.

2. У тэставых заданнях з некалькімі правільнымі адказамі ўлічваюцца часткова правільныя. Часткова правільным лічыцца адказ, у якім дапушчана не больш, чым адна памылка. Пад памылкай маецца на ўвазе:

адзначаны няправільны варыянт адказу пры наяўнасці ўсіх правільных варыянтаў;

неадзначаны правільны варыянт адказу пры адсутнасці няправільных варыянтаў.

За часткова правільны адказ выстаўляецца 1 бал.

Заданне прызнаецца выкананым няправільна, калі адзначаны больш за адзін няправільны варыянт адказу, або не адзначаны больш за адзін правільны варыянт, або прыведзены хаця б адзін няправільны і адначасова не адзначаны хаця б адзін правільны варыянт адказу. За такое заданне бал не налічваецца.

Атрыманыя балы за заданні сумуюцца і пераводзяцца ў адзнаку.

Формула разліку адзнакі: набраныя вучнем балы трэба падзяліць на максімальна магчымыя і памножыць на 100 %.

Прыклад: за выкананне тэставай работы, якая складаецца з 20 заданняў, максімальна магчыма набраць 40 балаў (кожнае правільна выкананае заданне ацэньваецца 2 баламі; за часткова правільны адказ выстаўляецца 1 бал). Дапусцім, вучань набраў 35 балаў. Адзнака вылічваецца наступным чынам: $35 \text{ падзяліць на } 40 \text{ і памножыць на } 100 \% = 87,5 \%, \text{ што адпавядае } 8 \text{ балам.}$

3. Комплексная работа ўяўляе сабой спалучэнне розных відаў заданняў. Яна складаецца з тэкставай часткі і дадатковых заданняў да тэксту. Кожная частка ацэньваецца ў адпаведнасці з крытэрыямі ацэнкі пэўнага віду работы.

Калі тэкставая частка ўяўляе сабой дыктант (у тым ліку тэкст з прапушчанымі арфаграмамі і пунктаграмамі), то яна ацэньваецца ў адпаведнасці з крытэрыямі ацэнкі тэкставых дыктантаў.

Калі тэкставая частка прадугледжвае пераказ (падрабязны, сціслы, выбарачны) або пераклад, то яна ацэньваецца ў адпаведнасці з крытэрыямі ацэнкі творчых работ. Калі дадатковыя заданні да тэксту пададзены ў тэставай форме, то яны ацэньваюцца ў адпаведнасці з крытэрыямі ацэнкі тэставых работ. Калі дадатковыя заданні маюць творчы характар, то яны ацэньваюцца ў адпаведнасці з крытэрыямі ацэнкі творчых работ.

За комплексную работу выстаўляецца адна адзнака – сярэдняе арыфметычнае адзнак за кожную частку (з улікам правіл матэматычнага акруглення). *Напрыклад, калі тэкставая частка комплекснай работы – пераказ, а дадатковыя заданні пададзены ў тэставай форме, то пераказ ацэньваецца дзвюма адзнакамі, тэст – адной адзнакай і за комплексную работу выстаўляецца сярэдняе арыфметычнае трох адзнак (з улікам правіл матэматычнага акруглення).*